پاسخی تحلیلی و مستدل به نقدها

امید علی پور

سردبیر سایت های مجمع جهانی تقریب مذاهب

سال‌ها تجربه در بررسی دینامیک‌های فکری، اجتماعی و سیاسی جهان اسلام، این باور را تقویت میکند که کنفرانس‌های بین‌المللی وحدت، نه تنها ابزاری کلیدی برای آشنایی و تفاهم میان علما و نخبگان مذاهب مختلف هستند، بلکه پایه‌ای مستحکم برای ساخت جامعه‌ای متحد، مقاوم و پویا در برابر چالش‌های جهانی به شمار می‌روند. این کنفرانس‌ها، که هر ساله با حضور صدها مهمان از ده‌ها کشور برگزار می‌شوند، فرصتی بی‌نظیر برای همفکری در زمینه‌های فقهی، کلامی، تفسیری و فرهنگی فراهم می‌آورند و به بررسی مسائل مشترک مسلمانان و ارائه راه‌حل‌های عملی می‌پردازند. با این حال، برخی نقدها بر این رویدادها وارد شده که عمدتاً بر ناکارآمدی دستاوردها، خلط میان اهداف متنوع، نگاه

استراتژیک صرف به وحدت، و نیاز به بازنگری مدل سنتی تمرکز دارند. در این یادداشت، ضمن پاسخ مستدل به این نقدها با استناد به شواهد قرآنی، روایی و تجربیات جهانی، بر فواید برگزاری این کنفرانس‌ها تأکید می‌کنم و با نمونه‌های متعدد از خارج کشور نشان می‌دهم که این ابتکارات همچنان نتایج مطلوب خود را حفظ کرده و به بهبود ارتباطات در جهان اسلام کمک شایانی می‌کنند. این رویکرد، بر اساس حدیث شریف حضرت علی (ع) که می‌فرماید: «ما لا یدرك کله لا یترك کله» (کاری که نمی‌توان به شکل کامل انجام داد، نباید از اساس ترک کرد)، تقویت می‌شود. این حدیث، ما را به ادامه تلاش‌های تقریبی حتی در صورت وجود موانع دعوت می‌کند، چرا که دستاوردهای تدریجی، ارزش رها نکردن این مسیر را دوچندان می‌سازد.

پاسخ به چالش‌های بنیادین: تحلیل مستدل با شواهد قرآنی و روایی

یکی از انتقادات رایج، خلط میان اهداف چندگانه – از همگرایی مذهبی تا همزیستی اجتماعی و همکاری بین‌المللی – است که منجر به سردرگمی در راهبردها می‌شود. اما این اهداف نه تنها تعارضی ندارند، بلکه بر اساس منطق اسلامی مکمل یکدیگرند. وحدت، بر پایه آموزه‌های قرآنی مانند آیه «واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا» (آل‌عمران: ۱۰۳) و «إن هذه أمتکم أمة واحدة» (انبیاء: ۹۲)، مفهومی چندلایه است که همگرایی فکری را با اقدامات عملی پیوند می‌زند. کنفرانس‌ها با فراهم کردن فضایی برای گفتگوی نخبگان، این لایه‌ها را ادغام می‌کنند: بحث‌های کلامی به همزیستی اجتماعی منجر می‌شود و همکاری‌های بین‌المللی، مانند موضع‌گیری مشترک علیه تجاوزات، امنیت جمعی را تقویت می‌کند. شواهد تجربی نیز این را تأیید می‌کند؛ گزارش‌های سازمان همکاری اسلامی (OIC) نشان می‌دهد که کنفرانس‌های وحدت، با بسیج شبکه‌های انسانی و رسانه‌ای، ظرفیت‌های موجود را فعال کرده و به کاهش تنش‌های فرقه‌ای در مناطق بحران‌زده مانند عراق و لبنان کمک کرده‌اند. ناتوانی در بسیج امکانات نیز مطرح است، اما آمار حضور بیش از ۳۵۰ مهمان از ۱۰۰ کشور در کنفرانس‌های اخیر، نشان‌دهنده بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت‌های نسبی است. برای مثال، علمای شرکت‌کننده پس از بازگشت به کشورهای خود، ابتکارات محلی مانند موکب‌های مشترک شیعه و سنی در اربعین راه‌اندازی کرده‌اند که به همزیستی کمک کرده است.

نقد دیگر، نگاه سیاسی و استراتژیک به وحدت است که آن را به جای قاعده‌ای اخلاقی و انسانی، ابزاری برای مقابله با تهدیدات خارجی می‌بیند. گرچه جنبه سیاسی وحدت در برابر چالش‌هایی مانند اسلام‌هراسی و تجاوزات استعماری غیرقابل‌انکار است، ریشه آن در اخلاق اسلامی نهفته است. وحدت، فراتر از مصلحت سیاسی، یک فریضه دینی است که بر احترام به تنوع و دوستی انسانی تأکید دارد. حدیث «ما لا

یدرك كله لا یترك كله» از حضرت علی (ع) این دیدگاه را تقویت می‌کند: حتی اگر وحدت کامل محقق نشود، پیشرفت‌های اخلاقی و اجتماعی حاصل از کنفرانس‌ها – مانند کاهش جنگ‌های مذهبی در مقایسه با چهار دهه پیش – ارزش ادامه را دارد. برای مستدل کردن، می‌توان به فتواهای مراجع تقلید اشاره کرد که در مسائل حساس مانند لعن، بر پرهیز از کینه‌ورزی به دلیل اخلاق قرآنی تأکید دارند، نه صرفاً مصلحت. کنفرانس‌ها با تأکید بر ارزش‌های مشترک مانند عدالت و همدلی، این بعد اخلاقی را تقویت می‌کنند و نشان می‌دهند که وحدت، ریشه در قاعده انسانی «دیگران را چون خویشتن دوست بدار» دارد.

پیشنهاد بازنگری مدل سنتی و تزریق رویکردهای تمدنی، اجتماعی و سیاسی معاصر نیز انتقادی سازنده است. اما کنفرانس‌های اخیر نشان‌دهنده تکامل این مدل هستند: از تمرکز بر اشتراکات تاریخی به سمت مسائل عینیت‌محور مانند توسعه پایدار، اقتصاد اسلامی و مقابله با بحران‌های جهانی. این تکامل، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تمدنی، به هم‌افزایی منجر شده و وحدت را از سطح نظری به عملی ارتقا داده است. اعلامیه و بیانیه های مجمع جهانی تقریب مذاهب و کنفرانس های وحدت اسلامی در این سال ها نمونه‌ای است که نشان می‌دهد این رویکردها، به موضع‌گیری‌های متحد در مسائل کلیدی متعدد از جمله فلسطین منجر شده و ارتباطات را بهبود بخشیده و نقش واقعی و جدی ایران در این حوزه را روشن و تبلیغات رسانه های معاند را خنثی کرده است.

فواید برگزاری کنفرانس‌ها: دستاوردها با شواهد ملموس

برگزاری کنفرانس‌های وحدت، با وجود هزینه‌ها، دستاوردهای مستند و ملموسی داشته که پاسخگوی نقدهاست. نخست، این رویدادها زمینه اتحاد و همبستگی را فراهم می‌کنند: حضور علما از مذاهب مختلف، بحث‌های علمی را تسهیل کرده و به نزدیکی دیدگاه‌ها در زمینه‌های فقهی و تفسیری کمک می‌رساند. گزارش‌های مجمع تقریب نشان می‌دهد که این کنفرانس‌ها، با کاهش اختلافات فرقه‌ای در مقایسه با پیش از انقلاب اسلامی، به جلوگیری از جنگ‌های مذهبی در ایران و مناطق همجوار کمک کرده‌اند. برای مثال، آیت‌ا بی‌آزار شیرازی تأکید دارند که اگرچه وحدت ایده‌آل نیست، اما اختلافات در مقایسه با ۴۰ سال پیش به طور چشمگیری کاهش یافته است. دوم، کنفرانس‌ها به بررسی مشکلات مسلمانان و ارائه راه‌حل‌های مشترک می‌پردازند: از جنایات علیه فلسطین تا چالش‌های اقتصادی، این رویدادها موضع‌گیری‌های متحد ایجاد می‌کنند که تأثیر جهانی دارند، مانند کمپین‌های مشترک علیه اسلام‌هراسی که در کنفرانس‌های اخیر تصویب شده‌اند. سوم، بهره‌گیری از ظرفیت‌های نسبی مانند شبکه‌های رسانه‌ای و انسانی، کنفرانس‌ها را به ابزاری برای تعامل پایدار تبدیل کرده است. این دستاوردها، با اصل «ما لا یدرك كله لا یترك كله» همخوانی دارد: حتی اگر نتایج کامل نباشد، پیشرفت‌های تدریجی – مانند کاهش

تنش‌های فرقه‌ای و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای – ارزش ادامه این مسیر را تأیید می‌کند.

نمونه‌های خارجی: شواهدی بر نتایج مطلوب و بهبود ارتباطات

برای نشان دادن اینکه کنفرانس‌های وحدت همچنان نتایج مطلوبی دارند و به بهبود ارتباطات جهان اسلام کمک می‌کنند، نمونه‌های زیر از خارج کشور گواه روشنی هستند و برگزار نکردن آن در ایران سبب ایجاد خلاء ای جدی در این حوزه است و صدای ایران در این عرصه از تریبون های دیگر و به شکلی که میخواهند ارائه می گردد:

کنفرانس Ummatics (آوریل ۲۰۲۴، آنلاین و حضوری): این کنفرانس با عنوان «به سوی آینده امتی» برگزار شد و با حضور علما از کشورهای مختلف، بر همگرایی تمدنی و اقتصاد اخلاقی تمرکز داشت. نتایج آن، از جمله ایجاد شبکه‌های دانشگاهی برای همکاری‌های علمی، ارتباطات میان نخبگان شیعه و سنی را تقویت کرد.
جشنواره جهانی صلح و وحدت (GPU، اکتبر ۲۰۲۴، لندن): این رویداد با حضور بیش از ۵۰,۰۰۰ نفر از مسلمانان بریتانیا، بر ترویج گفتگو و مقابله با اسلام‌هراسی تأکید داشت. دستاوردهایی مانند کمپین‌های رسانه‌ای مشترک، به کاهش تنش‌های فرقه‌ای و بهبود تصویر اسلام در اروپا کمک کرد.
کنفرانس ملی رهبری مسلمانان (سپتامبر ۲۰۲۴، واشنگتن دی‌سی): این کنفرانس با تمرکز بر وحدت و صدای جمعی مسلمانان آمریکا، به بسیج نخبگان برای مقابله با مسائل سیاسی منجر شد و ارتباطات میان جوامع شیعه و سنی را بهبود بخشید.
کنفرانس وحدت اسلامی کانادا (اکتبر ۲۰۲۴): با شعار «ساخت مسلمانان بزرگ دوباره»، این رویداد بر وحدت فکری و اجتماعی تأکید داشت و با حضور علما، به کاهش اختلافات داخلی و تقویت همزیستی کمک کرد.
کنفرانس گفتگوی درون‌اسلامی (فوریه ۲۰۲۵، بحرین): این کنفرانس با عنوان «گامی به سوی وحدت مسلمانان»، بر همزیستی شیعه و سنی تمرکز داشت و به بهبود روابط منطقه‌ای منجر شد، به ویژه با ایجاد توافق‌نامه‌های همکاری میان علمای بحرین و عراق.
کنفرانس وحدت اسلامی مکه (۲۰۲۵، لیگ جهانی مسلمانان): این رویداد با حضور ۱۲۰۰ عالم از ۱۲۷ کشور، بر خطرات برچسب‌زنی و انزوای فرقه‌ای تأکید داشت و به اعلامیه‌ای مشترک علیه افراط‌گرایی منجر شد که ارتباطات جهانی را تقویت کرد.

این نمونه‌ها، با دستاوردهایی مانند اعلامیه‌های مشترک، کمپین‌های رسانه‌ای و شبکه‌سازی نخبگان، نشان می‌دهند که کنفرانس‌های وحدت همچنان نتایج مطلوبی دارند و به بهبود ارتباطات در جهان اسلام

کمک می‌کنند. حدیث حضرت علی (ع) – «ما لا یدرك کله لا یترك کله» – این حقیقت را روشن می‌کند که حتی اگر چالش‌هایی وجود داشته باشد، دستاوردهای تدریجی این رویدادها، از کاهش تنش‌های فرقه‌ای تا تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، ارزش ادامه مسیر را تأیید می‌کند.

نتیجه: میراث پایدار برای تقریب و وحدت

کنفرانس‌های وحدت اسلامی، با تکامل مداوم و دستاوردهای مستند، نه تنها به آرمان‌های تقریبی نزدیک‌تر شده‌اند، بلکه توانایی مدیریت چالش‌های آینده را نیز دارند. این رویدادها، با ایجاد فضایی برای گفتگوی نخبگان و توده‌ها، پلی برای تحقق وحدت در برابر تفرقه‌های استعماری و فرقه‌ای هستند. در چارچوب مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ادامه این ابتکارات با رویکردهای نوین تمدنی و اجتماعی، می‌تواند امت اسلامی را به سوی عزت و همبستگی هدایت کند. حدیث «ما لا یدرك کله لا یترك کله» یادآور این است که هر گام در مسیر وحدت، حتی اگر کامل نباشد، ارزشمند است و رها کردن آن، به معنای از دست دادن فرصت‌های عظیم برای احیای امت واحده است.